

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

و به نستعین ؛ اِنَّهٗ خَیْرٌ نَاصِرٍ و مَعِیْنٍ

مقاله درس انقلاب اسلامی

ماهیت «برجام» از منظر حقوق بین الملل

استاد مربوطه
دکتر مهدی ایمانی مقدم

مقدمه

- ❑ مذاکرات هسته ای ایران و گروه ۱+۵ (ایالات متحده/انگلستان، فرانسه، آلمان، چین، و روسیه) که نهاناً پس از ۲۲ ماه مذاکرات فشرده در ۲۳ تیرماه ۹۴ در وین با رسانه ای شدن متن برجام «برنامه جامع اقدام مشترک» خاتمه یافت و به صدور قطعنامه شورای امنیت منجر شد، باید در همه ابعاد بررسی و واکاوی شود.
- ❑ این توافق یک اتفاق نادر و کم سابقه در حوزه حقوق بین الملل به شمار می آید، اما اینکه توافق مذکور از چه ماهیتی برخوردار است سوالی است که در این ارائه به آن پاسخ داده میشود.
- ❑ به طور کلی این توافق دو ویژگی خاص و نوین دارد؛ نخست نحوه الزام آورشدن برجام در حقوق بین الملل است و دیگر، منضم بودن به قطعنامه شورای امنیت که عمدتاً تحت فصل هفتم منشور ملل متحد صادر شده و برای همه اعضای سازمان ملل لازم الاتباع است

تحلیل دلایل
مخالفان
معاهده بودن
برجام

قصد طرفین برجام

امضانشدن برجام از سوی طرفین آن

سازوکار متفاوت برجام

فقدان تعیین امین برای برجام

تعیین نکردن روند تصویب در برجام

دیدگاه ایالات متحده درباره ماهیت برجام

لزوم تصویب شورای عالی امنیت ملی

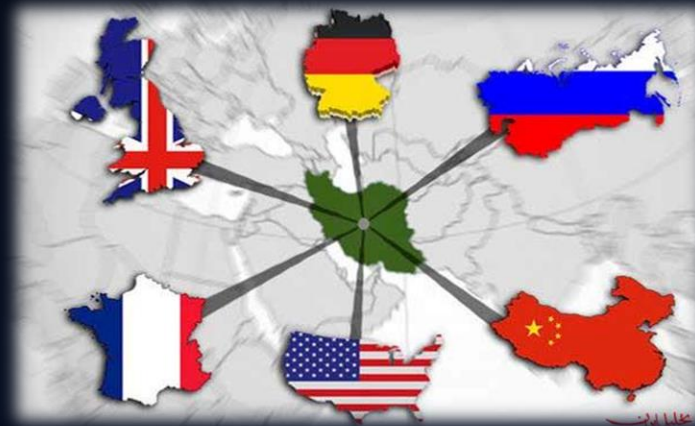
قصد طرفین برجام

- قابلیت اجرایی برجام در پایان ۹۰ روز در صورتی که مجلس وارد تصویب شود.
- تهیه مقدمات اجرا طی ۹۰ روز.
- سکوت مجلس در مقابل توافق وزارت خارجه و ارائه آن به مجلس وهن است.
- توافق حقوقی نبودن برجام .
- اشاره داشتن توافق ها به رفتار آتی.
- اصولاً دولت ها تمایل ندارند به طور صریح در موافقت نامه ها مشخص کنند که توافق به عمل آمده حقوقی و الزام آور یا فاقد نیروی الزام آور حقوقی است.

امضانشدن برجام از سوی طرفین آن

- امضا، یکی از اشکال اعلام رضایت دولت ها بر التزام در قبال معاهدات است.
- برجام، یک معاهده سیاسی یا نژاکتی.
- رئیس جمهور کشورمان: برجام یک سند پذیرفته شده چند جانبه است و این سند از نظر حقوق بین الملل سازه یاستواری دارد.
- سند تنظیم شده در چارچوب برجام، منعطف و از نوع حقوق نرم که در حقوق بین الملل از آن تعریفی به عمل نیامده است.

سازوکار متفاوت برجام

- پیش بینی سازوکار حل اختلاف در برجام، حاکی از موافقت نامه بین المللی بودن آن است.
- در متن برجام بیشتر از قید **will** استفاده شده و نه از **shall** از این رو تعهد آور نیست؟
- پاسخ: اولاً صرف کاربرد مکرر واژه **will** کل آن متن را به یک توافق تشریفاتی تبدیل نمی کند. ثانیاً در مواردی از واژههایی چون **agree, implementation, undertaken,** که حداقل دلالت بر الزام اخلاقی دارد، استفاده شده است.
- در مذاکرات حساس بین المللی خلاقیت در عبارت پردازی حرف اول را میزند.

فقدان تعیین امین برای برجام

- برجام امین ندارد در نتیجه معاهده نیست ؟
 - امین مختص معاهدات چند جانبه است.
 - چند جانبه بودن برجام.
 - اگر برجام را یک معاهده چند جانبه بدانیم.
- طبق ماده ۷۶ کمیسیون وین در خصوص حقوق معاهدات کشورهای شرکت کننده در مذاکره می توانند در خود معاهده یا به صورت دیگری امین معاهده را انتخاب کنند.
- تعیین امین جزو عناصر تشکیل دهنده معاهده نیست.

تعیین نکردن روند تصویب در برجام

- معاهده نبودن برجام به علت پیش بینی شدن تصویب در آن؟
- مقنن، هر سند متعهد کننده کشور را مدنظر قرار داده و بر رعایت احتیاط تصریح کرده است.
- ورود مجلس به موضوع معاهدات یک موضوع داخلی است. که قانون اساسی هر کشور تکلیف آن را مشخص می کند.
- محور اصلی برجام لغو تحریم های ایران است.
- اعلام وزارت خارجه ایران یا ایالات متحده که برجام معاهده نیست به نزاکتی بودن آن خدشه ای وارد نمی کند.
- توافق نزاکتی:
- ناشی از روابط بین المللی که به موجب آن دستگاه دولتی تصمیم خود به تعقیب سیاست های معینی را اعلام کند.
- برجام تعهد آور نیست، چون در راستای لغو یا محدود کردن تعهدات شورای امنیت است نه ایجاد تعهد جدید.

دیدگاه ایالات متحده دربارهٔ ماهیت برجام

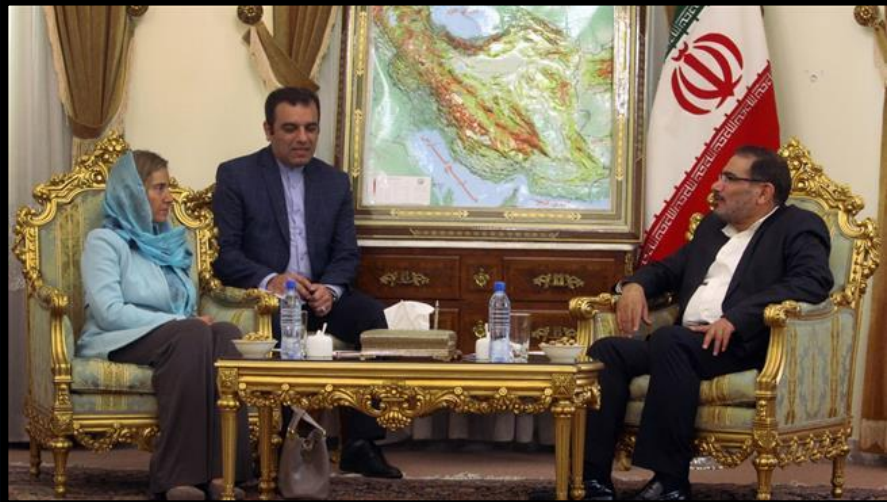
- وزارت امور خارجه ایالات متحده:
برجام مطابق حقوق بین الملل الزام آور نیست.
- وابستگی برجام به اقدامات گسترده امنیتی ایالات متحده که در جای خود اعمال خواهد شد.
- طراحی دقیق برجام توسط رئیس جمهور ایالات متحده و تیم حقوقی وی در برابر مخالفت کنگره.

لزوم تصویب شورای عالی امنیت ملی

- اجرایی شدن برجام منوط به تصویب شورای امنیت ملی.
- اصل ۱۷۶ قانون اساسی:

تصویب نهایی یک موافقت نامه بین المللی و سلب صلاحیت از مجلس در چارچوب هیچ یک از بندهای سه گانه اصل مذکور نیست.

برجام به مثابه یک موافقت نامه بین المللی نراکتی

- هر معاهده بین المللی، یک توافق بین المللی و تابع حقوق بین الملل است. اما هر توافق بین المللی را نمی توان یک معاهده بین المللی قلمداد کرد.
- توافق های بین المللی منعقد شده بین دولت ها و سازمان های بین المللی به دو دسته «توافق های اخلاقی یا نراکتی» و «توافق های حقوقی» تقسیم میشود.
- موافقت نامه های نراکتی در دسته حقوق قوام نیافته قرار می گیرند.
ویل از حقوق قوام نیافته دو مفهوم ارائه میدهد:
 ۱. هنجار هایی در عین حال دقیق اند، قصد بر آن است که به تعهدات حقوقی بین المللی منجر نشود.
 ۲. هنجار حقوقی که بسیار مبهم یا فاقد سازوکار اجرایی اند.

ارتباط قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت و برجام

تمایز مفاد قطعنامه از مفاد برجام

قطعنامه به مثابه سازوکار اجرایی برجام

تمایز مفاد قطعنامه از مفاد برجام

- قطعنامه و برجام دو سند جداگانه اند و ماهیت متفاوتی دارند.
- برجام یکی از پیوست های قطعنامه ی شورای امنیت است. اما الزامات ذکر شده در قطعنامه صرفاً تعهدات توافق شده در برجام نیست و موضوعات دیگری نیز شامل میشود.
- نقض قطعنامه به منزله نقض برجام نیست. اما نقض برجام محتمل است به معنای نقض قطعنامه و برجام.
- هدف اصلی قطعنامه علاوه بر رفع تحریم ها، تضمین حسن اجرای برجام است.

قطعنامه به مثابه سازوکار اجرایی برجام

- قطعنامه، سازوکاری برای اجرای تعهدات مندرج در برجام که بر دوش دولت های ۱+۵ گذاشته شده محسوب می شود.
- برجام، عباراتی را بکاربرده است که مفید تعهد اخلاقی و نزاکتی است و نمی تواند ماهیتی غیر از آن داشته باشد.
- اگر تعهدی وجود دارد ناشی از قطعنامه است نه برجام به خودی خود.

نتیجه گیری

- معیار تعیین کننده در ارزیابی اینکه سندی توافق حقوقی باشد، اصولاً قصد طرف ها مبنی بر ایجاد حقوق و تعهدات حقوقی میان خود است.
- برجام یک موافقت نامه سیاستی و نزاکتی است.
- برجام بخشی از قطعنامه شورای امنیت است و این سند بخشی از اعتبار خود را از قطعنامه شورای امنیت میگیرد.
- توافق برجام بر مبنای حقوق بین الملل منعقد شده است.
- برجام و قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت به واسطه ارتباطی که بین آنها در نظر گرفته شده است در یکدیگر تاثیر گذار خواهند بود. اما هر یک استقلال وجودی و ماهیتی متفاوت دارند.

پایان